Mariana ANDREI
Universitatea din Piteşti

ÎNSEMNĂRI DE PE RETINĂ
MARIN SORESCU. JURNAL

Résumé : *Le journal, catégorie épique, située à la frontière entre l'histoire littéraire et la littérature, attire l'attention de Marin Sorescu aussi ; le journal est pour lui « quelque chose comme le journal et comme le roman ». Marin Sorescu n'est pas prêt à faire des confessions « intimes » et les coupables en sont, dans la vision de l'auteur, la civilisation et les curieux.*
Mots-clés *: journal, confessions, genre littéraire*

Apărut în anul 1999 şi subintitulat *Romanul călătoriilor, Jurnalul* lui Marin Sorescu este, după propria-i mărturisire, *ceva ca jurnalul şi ca romanul*. Nehotărârea autorului nu trebuie să ne mire, dacă avem în vedere că jurnalul, această specie de proză, situată la graniţa dintre istorie literară şi beletristică, a atras cu timpul discuţii contradictorii, cauzate de faptul că jurnalul intim, apărut târziu în literatură, se caracteriza la început ca un gen de sertar, folositor cu precădere autorului, iar mai târziu, ca un gen literar minor, un fel de complicitate între autor şi public. Discuţiile, dacă jurnalul este sau nu o formă a literaturii, au rămas până azi în stadiul deliberărilor.

Ca expresie directă a autorului şi ca gen fără reguli, care nu tinde la nimic şi nu propune nimic, jurnalul este apreciat diferit de cei care s-au arătat interesaţi de literatura subiectivă, fie teoretic, definindu-i principiile, fie practic, ca autori de jurnale.

Dar cine sunt autorii de jurnale? Glumind, G. Călinescu (care de altfel socoteşte jurnalul *o prostie*) răspunde că tinerii imberbi şi femeile romanţioase. În parte are dreptate; Titu Maiorescu îşi începe jurnalul la 15 ani, Mircea Eliade la 13 ani, Gala Galaction la 17 ani, Mihail Sebastian era şi el elev de liceu când devine autor de jurnal. Dar nu numai tinerii se lasă atraşi de acest fel de confesiune. Liviu Rebreanu îşi începe romanul la 42 de ani şi-l ţine până la sfârşitul vieţii, Marin Preda, sensibilizat de boală şi de drama conjugală, începe să-şi noteze neliniştile, eşecurile, temerile sale, la vârsta de 36 de ani. Şi emplele pot continua.

Tineri adolescenţi sau nu, autorii de jurnale sunt fiinţe singuratice, nefericite, bolnave fizic şi psihic, în timp ce scrierile lor de acest gen sunt *copii ai singurătăţii* sau *copii ai tăcerii* (Proust).

Deşi n-a crezut *în valoarea acestui gen ambiguu şi nici nu i-a văzut utilitatea literară*[1], Marin Preda a ţinut totuşi un jurnal intim în momentele de criză morală, cu, *rol, aşadar, terapeutic, nu literar*.[2]

[1] Marin Preda, *Jurnal intim*, (Introducere de Eugen Simion) , Bucureşti, Editura Ziua, 2004, p. VI.
[2] Idem, ibidem, p. VI.

BDD-A5318 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:45 UTC)

Tolstoi îşi notează în jurnal suferinţele, angoasele şi nemulţumirile bietei fiinţe umane, ceea ce îl face pe Marin Preda să constate că: *marele artist care fusese Tolstoi dispăruse şi aveam în faţa mea un om neînsemnat, un fel de popă de ţară*.

Că jurnalele sunt operele singurătăţii, ale nevoii de retragere în sine, ne-o dovedeşte şi mărturisirea lui L. Rebreanu: *La o anumită vârstă începi să-ţi dai seama cât eşti de singur în lume ca om sau ca individ ... Trebuie să înţelegi că menirea omului ... este să ducă singur o viaţă solitară*.[1]

Majoritatea autorilor de jurnale, scriu în caiete secrete cu dorinţa de a se vindeca de ceva, de a se purifica. Aflat în covalescenţă la Sinaia, M. Preda se lamentează *prins pe picior greşit* că nevasta *are chef de despărţire*. Dându-şi repede seama că nimic nu-i justifică totuşi lamentările, se reculege şi declară ritos: *Jos obsesiile, jos lamentările, jos suferinţa absurdă din amor*[2].

Camil Petrescu percepe şi el jurnalul ca pe un instrument terapeutic, iar în urma confesiunii se declară că este mai puţin bolnav decât credea, considerând că rolul jurnalului: *era să mă pot descărca, prin examenul total al unui răstimp, de instabilitatea şi jocul impresiilor organice*. (Jurnal, 29 iunie 1939). Dintre scriitorii străini, amintim pe Virginia Wolf, care consideră jurnalul ei *o supapă pentru nervi* având un rol recuperator şi pe Kafka care îşi scrie jurnalul ca să se vindece de insomnii şi *ca să dea o coerenţă stărilor lui incoerente din interior*[3], dar şi pentru că vede în jurnalul intim un instrument de cunoaştere.

Expresie a libertăţii de gândire, jurnalul n-a apărut din dorinţa de a fi literatură. Înainte de a muri, Thomas Mann consideră cele 32 de caiete păstrate *fără valoare literară*. Nici Maiorescu, al cărui jurnal este cunoscut sub titlul de *Însemnări zilnice* (titlu sugestiv, de altfel) nu are în vedere o destinaţie literară pentru acesta.

Şi Mihail Sebastian vede în jurnal mai mult un document decât o operă de artă, pentru că are *un accent de adevăr pe care literatura nu-l realizează niciodată pe de-a-ntregul; fiindcă literatura, oricât ar fi de bună, simulează*.

Jurnalul este privit şi ca o posibilitate de dedublare a autorului, deoarece *omul văzut în lume nu este niciodată cel adevărat*[4], mult mai interesantă fiind viaţa decât personalitatea sa publică.

Roman indirect îi spune Mircea Eliade jurnalului său şi consideră că jurnalul trebuie să fie autentic, să convingă prin frumuseţea realului, nu să placă. *Mi se pare că mi-am pierdut timpul în zadar dacă nu sunt în stare să scot, din viaţa întreagă, măcar o pagină de <viaţă>*, scrie el în prefaţa la *Şantier*, transformând astfel jurnalul într-o literatură de tip special, care trebuie să fie exactă, spontană, credibilă.

Părerile despre ce este sau ce ar trebui să fie un jurnal sunt multe şi diferite, după cum mulţi sunt şi cei care au acceptat să vadă în jurnal *un bun prieten* (Octav Şuluţiu), *un tovarăş drag, singurul meu prieten cu adevărat, un prieten care tace ...*

---

[1] Liviu Rebreanu, *Jurnal*, Bucureşti, Editura Minerva, 1984, p. 1.
[2] Marin Preda, *Jurnal intim*, Bucureşti, Editura Ziua, 2004, p 15
[3] Eugen Simion, *Ficţiunea jurnalului intim*, vol. I, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 55.
[4] Eugen Ionescu, 1937, în *Ficţiunea jurnalului intim*, vol I, de Eugen Simion, p. 5

BDD-A5318 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:45 UTC)

care nu spune nimănui nimic (Pavel Dan), având rolul de a ajuta memoria, de a fi un barometru moral, o formă de salvare sau o cronică a micilor evenimente.

Cunoscând această diversitate de opinii (lucru mărturisit în prefața, intitulată *Jurnalul în ploaie: Generalități*) Marin Sorescu îşi numeşte jurnalul *Romanul călătoriilor*. Şi considerând că trebuie să mai dea o lămurire asupra acestui gen, pe care Eugen Simion îl defineşte precaut ca fiind *un contract al autorului cu sine însuşi, un contract sau un pact de confidențialitate care, dacă nu este distrus la timp, devine public şi forțează porțile literaturii,*[1] îl consideră *ceva ca jurnalul şi ca romanul.*

Spre deosebire de alți autori de jurnale, Marin Sorescu şi-a scris jurnalul cu dorința de a fi publicat, manifestând din această cauză reticență în confesiune: *Scriitorul nu poate fi exact în jurnalul său, în primul rând din cauza familiei şi, în al doilea rând, din cauza impiegaților de mişcare. Soțiile sunt curioase ca nişte impiegați, impiegații curioşi ca o soție. Intuind aceasta, scriitorul – care, har Domnului, nu duce lipsă de intuiție – încearcă să pozeze, îşi simplifică viața sufletească până la Codul stării civile şi renunță la tot ce ar putea deranja în dreapta şi în stânga. Şi atunci de ce să mai scrie?*[2] se întreabă Marin Sorescu, asociind curiozității soțiilor, pe aceea mult mai periculoasă, a securității.

Şi atunci jurnalul *ca document <abisal> al personalității în desfăşurare* i se pare o formulă de neacceptat. În prefața amintită, Marin Sorescu se declară adeptul jurnalului ca *document de însoțire*, cel mai bun emplu fiind jurnalul lui Maiorescu, zice el, pentru că este *telegrafic*, înregistrând *temperatură, telegrame, ore de întâlniri, numele celor cu care a luat masa, feluri de bucate ... Toate aceste mărunțişuri şi amănunte (adunate în timp), creează vuietul colosal al unui grohotiş, alunecând pe un munte: o puternică senzație de viață, de adevăr şi de mişcare.*

Mărturisindu-şi tranşant părerile despre jurnal, Marin Sorescu ne declară că nu este adeptul jurnalului care vrea să devină literatură: *...pe mine nu mă interesează jurnalul care devine literatură. Ori, ori ... Literatura îmi place separat. Jurnalul mă interesează, aşa cum spuneam, ca document şi ca autenticitate.*

După cum înțelegem, Marin Sorescu nu este dispus la confesiuni *intime* şi vinovați de acest lucru sunt, în viziunea autorului, *civilizația* şi *curioşii*. Ne întrebăm atunci dacă mai poate fi vorba în jurnal de două personaje, despre a căror existență pomeneşte Eugen Simion: *unul care iese în față, ca emblemă a autorului (imaginea lui publică, reprezentativă), şi altul care se ascunde printre rânduri.*[3] Pe ultimul trebuie să-l ghiceşti, sau cum spune criticul, trebuie *să-l prinzi la o cotitură a textului.*

În jurnalul său, îl aflăm pe Marin Sorescu, Poetul, Romancierul, Dramaturgul plimbându-se cu geamantanul în mână prin lumea largă, invitat la congrese sau colocvii internaționale.

---

[1] Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I, p. 18
[2] Marin Sorescu, *Jurnal. Romanul călătoriilor*, Bucureşti, Editura Fundației Marin Sorescu, 1999, p. 7.
[3] Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I, p. 10

BDD-A5318 © 2005 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:45 UTC)

Între aceste peregrinări prin lume, el poposeşte şi pe Valea Tarcăului, prin Maramureş, se plimbă prin Oltenia sa natală sau *se uimeşte din tălpi până-n creştet* de mănăstirea de la Curtea de Argeş. *Toate drumurile mă enervează. Chiar şi cele care duc la Roma. Orice şedere acasă mă enervează, n-am stare şi aş vrea să plec pe toate drumurile. Odată văzut cu geamantanul în mână, mă liniştesc brusc şi nu trebuie decât să-mi arăţi direcţia unde aş vrea să mă duc, şi mă duc întins. Pe jos, cu avionul, cu trenul, cu căruţa cu teleguţa. Plec cu plăcere (enervat însă), şi mă întorc cu aceiaşi plăcere (enervat însă), oriunde şi de oriunde.* (p. 215)

Deşi mărturiseşte că *scriind despre un oraş te analizezi totodată pe tine* (p. 92). Omul Marin Sorescu nu se lasă analizat în *romanul călătoriilor*, poate pentru că *o ciocănitoare dă cu pietre în sufletul meu, care face el însuşi cercuri concentrice, tot mai mari, până cuprind tot lacul, mă confund cu pădurea şi cu corăbiile cu pânze* (p. 91).

În timp ce *eul profund* (omul care scrie) se plimbă, observând cu atenţie *oameni şi locuri,* neuitând nici modul parabolic de a povesti al poetului (*Gerald Bisinger, înarmat cu binoclu italian, scrutează orizontul, spre a descoperi de unde vin noile drumuri în literatură* - p.94), *eul biografic* (omul care trăieşte în umbra operei) se ascunde, împiedicându-ne să aflăm câte ceva şi despre *revelaţiile vieţii*, ale unei mari personalităţi publice ca Marin Sorescu, nu de alta, dar chiar el mărturiseşte că jurnalul nu trebuie scris chiar de oricine.

În *Dialog într-un act* cu Max Frisch (adeptul unui jurnal de *formă prescurtată, telegrafică* în care îşi notează ideile *în vederea neuitării lor*) Marin Sorescu consemnează faptul că acesta face o deosebire între jurnalul intim şi cel încredinţat tiparului, că jurnalul intim *e mai intim*, reprezentând *viaţa mea privată, care nu poate să intereseze marele public*.

Ne-am fi aşteptat ca poetul român să fie de acord cu ideile scriitorului străin, având în vedere că şi el crede cam acelaşi lucru că *m-am ferit şi de jurnal şi de mărturisiri.*

Din acest interviu aflăm totuşi că Marin Sorescu apreciază foarte mult jurnalul lui Tolstoi, tocmai pentru că scriitorul rus trece acolo scăderile, greşelile sale, crizele, frământările de conştiinţă, adică exact ceea ce Sorescu a evitat cu bună ştiinţă să facă în jurnalul lui. Ba, mai mult, îi explică jovial lui Max Frisch: *Aş ţine şi eu un jurnal, dar mi-e teamă că se citeşte* (p.255).

Conştient că *tot scriitorul român ar dori să aibă un jurnal*, Sorescu se întreabă *cine să i-l scrie şi cine să i-l păstreze?*, pentru că el recunoaşte mai în glumă, mai în serios: *Nu sunt în stare să am un program fix, zi de zi, ori dacă îl am, nu-l scriu, pierd foaia* (p. 214).

Evocând o amintire din copilărie, când văzuse nişte pagini de jurnal, împrăştiate pe caldarâmul unui orăşel de provincie, vrea să ne convingă şi să se convingă, în acelaşi timp, de zădărnicia acestui gen de scriitură, lăsat mai mult în seama tinerelor romanţioase din târgurile de provincie: *Copil fiind, am citit pe caldarâmul unui orăşel din Oltenia pagini răzleţe, scrise caligrafic, <pentru eternitate>, de nu ştiu ce mână încrezătoare în destin. Ploua şi literele intrau unele*

BDD-A5318 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:45 UTC)

în altele, curgând la vale. N-a fost o viziune în stare să te încurajeze în ale scrisului ... (p. 9).

Jurnalul lui este un jurnal al însemnărilor de călătorie, *un jurnal necontemplativ şi nelivresc. Am venit să pun piciorul, să pun mâna, să pipăi, să gust, să miros. Un jurnal al cerului gurii, al buricelor degetelor şi al tălpilor*. (p. 203)

Înțelegem că agreează jurnalul de călătorie, că însemnările despre locurile *gustate* sau *mirosite* sunt scrise cu plăcere, însă ne atrage atenția că *cele mai bune jurnale de călătorie sunt, după părerea mea, cele total sterilizate de microbul literaturii* (p. 215), dându-ne ca emplu, dacă cumva nu am înțeles bine, *Însemnările zilnice* ale lui Maiorescu, *însemnări prescurtate, precise, utile*.

Se pare însă, că, şi aşa, jurnalul sau însemnările de călătorie, ca specie literară, au un mare defect, *te întâlneşti prea des cu tine. Devii propriul tău personaj şi te tot întâlneşti cu tine până la năuceală. Ce-ai văzut* ***tu****, ce-ai gândit* ***tu****, ce ți s-a spus* ***ție****, ce-ai mâncat* ***tu***.

Jurnalul lui Marin Sorescu poate fi înțeles şi ca o nevoie de comunicare: *cine mai este capabil astăzi să mai asculte gândurile unui alt om?*(p. 245). La Ciudad de Mexico, la un festival de poezie este declarat *cel mai aplaudat poet de până acum*, în timp ce un ziar îi publică câteva poeme şi un interviu. Cu toate că observă că publicul este *deosebit de călduros*, că îl cunoaşte şi îl simpatizează, deci, ne lasă să credem că se simte bine, peste o zi sau două face *teoria călătoriei*, în care scrie abătut, despre înstrăinare şi oboseala călătoriilor.

Înstrăinare. Într-un loc străin nu mai eşti tu însuți. Eşti tu, plus acel loc străin, care „te strânge", deci acționează asupra ta. (Cum necum). Fie că-ți place, fie că nu, are un efect asupra ta. Admiri, deteşti, eşti entuziasmat, oftezi etc. De fapt, e locul acela care se pune în valoare, prin tine. Prin urmare, nu mai eşti tu, în stare pură, tu cel adevărat. Prin urmare, călătorind, nu călătoreşti tu, călătoresc peisajele, şoselele, podurile, stâlpii, livezile pe care le vezi. Prin urmare, tu acela care te ştiai, ai rămas acasă. Prin urmare, dacă tot nu eşti tu, nu e mai bine să şezi acasă? Să nu mai înduri oboseala? Căci oboseala – şi cheltuielile de nervi, transport şi cazare, tu le suporți, tu cel propriu-zis (p. 212).

Marin Sorescu este original ca gândire şi original ca limbaj. Iată, dar, cu ce seamănă întâlnirile poeților la care participă de fiecare dată, venind *călare pe geamantan*: *Întâlnirile poeților seamănă întrucâtva cu campionatele de tenis. Te duci pentru o săptămână, ți se face un program, vezi ce ți se arată, citeşti când eşti programat, mai vezi un magazin de artizanat şi abia dacă ai timp să mâzgăleşti prietenilor, vineți de invidie, cartea ta poştală cu salutări din lume. N-apuci să vezi mare lucru, iar dacă vezi, n-apuci să meditezi, să vezi şi alte lucruri şi mai cu moț, alte întâmplări mai bălțate, unele peste altele – până se face un talmeş-balmeş şi impresii* (p. 215).

Şi dacă aşa stau lucrurile, îl bate gândul să schimbe, fie prin îmbogățire, fie prin simplificare, impresiile despre vizita în Mexic. Dar, paradoxal şi imprevizibil, Marin Sorescu se răzgândeşte, ca *esențele* la care ar fi trebuit să ajungă, să nu fie prea *tari*: *Fie transformând totul în poezie ... poeziile puteam însă să le scriu şi la Bulzeşti, privind muncile agricole desfăşurându-se în ritm susținut, pe deal sau la*

BDD-A5318 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:45 UTC)

Craiova, în noua ceainărie de pe Calea Unirii, şi nu mai băteam atâta drum. <Călătoriile>, vreau să spun, <sunt de proză şi de dulce, şederile sunt de versuri şi de post > (p. 216).

Marin Sorescu călătoreşte prin lume precedat de faima operei sale şi animat de un sentiment patriotic autentic: *Fireşte nu sunt eu primul care citesc poezii în româneşte la Iowa. Dar auzind româneşte, aici, unde se rostesc, se cântă, se ţipuresc ori se îngână atâtea limbi, aproape că mă înduioşez de propriul meu glas* (p. 50).

Pe alocuri, poetul Marin Sorescu îşi consemnează impresiile în versuri, cu aceeaşi originalitate şi seriozitate mascată: *Veneţia cu canalele sale / Pare o lucrătură în lână, moale, / Ca un pulover / Pe care o fată frumoasă / Cu picioare lungi, în mare, / Tot încearcă să-l scoată pe cap / Şi i s-a-nţepenit în dreptul sânilor* (p. 103). Vizitând Suedia, se întreabă şi ne întreabă nedumerit: *Un început sau un sfârşit de munte? / Un început sau un sfârşit de mare? / Un început sau un sfârşit de pământ?* (p. 82).

Imagini dintre cele mai insolite şi mai amuzante în manieră tipic soresciană apar în jurnal datorită spiritului său de observaţie, curios şi neobosit: *La marginea Marrakechului, pe buza deşertului, cămilele placide rumegă fete morgane. Sunt de fapt dromadere, fac dâră pe cer cu o singură cocoaşă* (p. 217); Mexicul *o ţară suită în pod. Un pod în semiobscuritatea regiunii <celei mai transparente>*, unde *te împiedici la tot pasul de străchini, oale, statuete holbate, baroce ori hieratice, figurine, cioburi de toate felurile ...* (p. 213).

Metaforic, reclamele marilor oraşe par *liane de culoare* (p. 93), la *Târgovişte palatul îi venea oraşului ca o bijuterie sclipindă* (p. 166), iar la Peştera Muierilor *pereţii picură asudaţi de învârtirea pământului, ori a aştrilor, noaptea* (p. 147).

Marin Sorescu, scriitor ce cultivă paradoxul şi *cuvintele mereu istețe*, nu putea să ocolească după cum se vede, utilizarea metaforelor sau a aforismelor: *Spania văzută fără o coridă – e ca şi când te-ai întoarce de la mare fără să fi făcut baie (*p. 294); *Totul la maramureşeni e răspicat, de la horincă, un fel de whisky care nu îmbată, ci dă o lecţie de luciditate, face ochii să sclipească, până la casele ascuţite cu turlele ca nişte fuse cu zurgălăi* (p. 137). Dar imprevizibilul Marin Sorescu nu se dezminte nici acum, pentru că în timpul vizitei în Mexic notează ferm, parcă dorind să ne amintească, dacă am uitat cumva, că jurnalul lui este *nelivresc* şi îşi propune *să nu mă las târât în erudiţie, aforisme şi metafore* (p. 203), reproşându-şi că n-are disciplina lui Giurescu, care la Seatle nota *numele restaurantului unde a mâncat, ce a mâncat* sau pe aceea a lui Mircea Eliade.

Inutil să mai punem întrebarea dacă Marin Sorescu ar fi putut scrie ceva fără *microbul literaturii*.

Fie că sunt ironice sau parodice, *însemnările de pe retină* ale lui Marin Sorescu sunt originale, clădite pe observaţie, pe descrieri de medii şi comportamente umane, *cu strălucire stilistică de la început până la sfârşit*.[1]

[1] Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, vol. I, Bucureşti, Editura Cartea Românească, p. 301.

BDD-A5318 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:45 UTC)

A călătorit cu plăcere, uimindu-se de minunile lumii şi uimindu-ne cu imaginile ce i s-au lipit pe retină, într-un mod original şi caracteristic: *Aerul dansează încins de cele trei sute de zile pe an de soare torid; şi te miri cum sub o asemenea cupolă de foc albăstrui s-a putut întemeia o aşezare fără seamăn* (Marrachech, p. 217).

Ironia, cu care mângâie cuvintele, este prezentă şi când se simte tentat să-şi facă autocaracterizarea: *eu, când nu am nici o treabă, nici nu pot scrie: Trebuie să fiu foarte ocupat, să nu-mi văd capul de treburi, ca să pot să mă aşez şi la masa de lucru. Atunci mă plâng că nu am condiţii, că nu mai pot, o să-mi iau câmpii, m-am astenizat etc. Dar scriu*. (p. 46).

Călătorind *cu cravată sau fără cravată*, în ţară sau în străinătate, Marin Sorescu şi-a arătat, cu voie sau fără voie, sensibilitatea de artist a sufletului care nu pierde ocazia *să prindă aripi* ori să trimită acasă *un mesaj mut din partea cotloanelor străbătute cu pasul, din partea munţilor atât de iscusiţi într-ale frumuseţii şi măreţiei*.

Neavând *prea mare încredere în aparatele de fotografiat* pentru că *filmul se mai voalează*, Marin Sorescu închide ochii pentru a-şi pregăti retina pentru frumuseţi. *Să ne ţină Dumnezeu retina proaspătă ca acum, să pot face însemnări până la capăt pentru volumul intitulat chiar aşa, <Însemnări de pe retină>* (p. 144).

BDD-A5318 © 2005 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:45 UTC)